

УДК 330.101.54:350.35

Башнянин Г.І.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії
Львівської комерційної академії***Мартин О.М.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності***Гончарук Л.Я.***кандидат економічних наук,
здобувач кафедри економічної теорії
Львівської комерційної академії*

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МІКРОЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: СУТЬ ТА ПРОБЛЕМА ВИМІРУ

EFFICIENCY OF SOCIALIZATION OF THE MICROECONOMIC SYSTEMS: THE NATURE AND THE PROBLEM OF MEASURING

АНОТАЦІЯ

Проведено науковий аналіз проблеми соціалізаційної ефективності мікроекономічних систем у контексті виміру її точності. Досліджено сумарний економічний ефект соціалізації у короткотривалому, довготривалому, гіпердовготривалому та історичному часовому періодах. Запропоновано перейти від виміру статичної до виміру квазидинамічної, динамічної, гіпердинамічної та історичної ефективності соціалізаційних процесів. З метою максимально точного виміру ефективності соціалізаційних процесів обґрунтовано використання інтегрального соціалізаційного ефекту, який включає економічну, соціально-економічну і соціально-духовну складові.

Ключові слова: соціалізація, мікроекономічна соціалізація, економічний ефект соціалізації, інтегральний соціалізаційний ефект.

АННОТАЦИЯ

Проведен научный анализ проблемы социализационной эффективности микроэкономических систем в контексте измерения ее точности. Исследован суммарный экономический эффект социализации в кратковременном, длительном, гипердлительном и историческом временном периодах. Предложено перейти от измерения статической к измерению квазидинамической, динамической, гипердинамической, а также исторической эффективности социализации. С целью более точного измерения эффективности социализационных процессов обосновано использование интегрального социализационного эффекта, который включает экономическую, социально-экономическую и социально-духовную составляющие.

Ключевые слова: социализация, микроэкономическая социализация, экономический эффект социализации, интегральный социализационный эффект.

ANNOTATION

The scientific analysis of problems of the socialization efficiency of microeconomic systems in the context of its measurement accuracy is carried out. The total economic impact of socialization in the short-term, long-term, hyper long-term and historical time period is considered. The transition from measurement of static efficiency of socialization to measurement of quasidynamic, dynamic, hyperdynamic and historical efficiency of socialization, using socialization integral effect, is reasoned. The use of integral socializative effect, which includes economic, socio-economic and socio-spiritual component, is justified in order to more accurately measure the effectiveness of socialization processes.

Keywords: socialization, microeconomic socialization, economic effect of socialization, socialization integral effect.

Постановка проблеми. Сьогодні трансформаційні зміни як в перехідних, так і розвинених економічних системах характеризуються таким суспільно-економічним явищем, як соціалізація. Вона проявляється в соціалізації виробничих процесів, всебічному розвитку соціальної сфери, розвитку людської особистості, зростанні життєвого рівня, розвитку трудового потенціалу та інших явищах і процесах. Ось чому соціалізація економіки є цільовою орієнтацією економічного розвитку і спрямована на забезпечення потреб людини, зростання добробуту суспільства, створення умов та забезпечення реальних можливостей для реалізації людиною своїх здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомою теоретико-методологічною базою дослідження проблем соціалізації економіки, визначення місця та ролі соціальних критеріїв економічного розвитку, аналіз форм і методів реалізації соціальної політики є публікації вітчизняних учених: З.І. Галушки, В.М. Гейця, О.М. Головінова, Ю.К. Зайцева, В.В. Капильцова, В.І. Куденко, В.Д. Лагутіна, Е.М. Лібанової, Ю.М. Салюти, І.О. Стеблянка, А.А. Чухна, а також зарубіжних економістів – Л.І. Абалкіна, А.В. Бузгаліна, А.П. Бутенка, М.А. Керефова, А.І. Колганова, Л.В. Логинової, В.М. Никифорова та інших. Проте, поряд з цим, залишається багато невирішених актуальних питань, пов'язаних з дослідженням впливу процесу соціалізації на економічну ефективність функціонування та розвитку економічних систем, на власне економічні результати економічної діяльності. Цю актуальну наукову проблему досліджують львівські науковці, такі як: Г.І. Башнянин [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9], Л.Я. Гончарук [4; 9; 10; 11; 12], О.О. Кундицький [5; 8], А.А. Сельський [5; 8], Г.С. Третяк [1; 7], Ю.І. Турянський [2; 3; 12]. Незважаючи

на значні фундаментальні дослідження, залишається багато невирішених питань, зокрема ґрунтовного дослідження потребує проблема впливу соціалізації на економічну ефективність функціонування економічних систем мікроекономічного типу.

Мета статті – дослідити проблему виміру рівня ефективності соціалізації мікроекономічних систем.

Виклад основного матеріалу. Мікроекономічна соціалізація полягає у використанні частини грошового доходу на потреби соціально-матеріального розвитку членів трудового колективу. Ефективність соціалізації мікроекономічних систем визначається як співвідношення інтегральних чи диференціальних величин соціалізаційного ефекту і соціалізаційних витрат. Соціалізаційні витрати – це певний виток із валового грошового доходу або економічна втрата певної мікроекономічної системи, а соціалізаційний ефект – це той додатковий грошовий дохід, який виникає як наслідок соціалізації і є продуктом чи результатом підвищення продуктивної сили людини.

Для точного виміру рівня економічної ефективності соціалізаційних процесів слід у повному обсязі вирахувати як соціалізаційний ефект, так і соціалізаційні витрати. На підставі співвідношення цих двох параметрів ми і отримаємо більш-менш точне значення рівня соціалізаційної ефективності. В повному обсязі визначення соціалізаційних витрат (знаменника формули соціалізаційної ефективності) не має особливих труднощів, оскільки ці витрати в повному обсязі реалізуються в кожен поточний момент часу і є певним вибитком із загального грошового доходу фірми. Однак соціалізаційний ефект проявляється не лише у поточний момент часу, а й у віддаленому відтинку часу. Тому для переходу від неточного до точного виміру рівня соціалізаційної ефективності слід зіставляти послідовно поточні соціалізаційні витрати з соціалізаційним ефектом не лише поточних, а й віддалених періодів часу.

Розуміння економічного часу у «виробничій», «ринковій» і «споживчій» системах економічної теорії різне і обумовлене тими реальними процесами, в яких і через які проводиться аналіз цієї економічної категорії. Залежно від його тривалості, виділяють різні типи економічного аналізу. По-перше, це статичний економічний аналіз, коли допускається, що величина часу, наприклад, між економічними витратами і економічними результатами дорівнює або майже дорівнює нулю. По-друге, це динамічний економічний аналіз, який базується на тому, що існує певний лаг між економічними витратами і результатами. Динамічний економічний аналіз також може бути різний, залежно від величини виробничого лагу: квазидинамічний (лаг незначний), динамічний (лаг значний), гіпер- чи метадинамічний (лаг гіперзначний) та історичний (еко-

номічні результати від певної економічної дії отримуємо у історичній перспективі).

Відповідно виділимо такі типи економічної ефективності функціонування мікроекономічних систем: статичну, квазидинамічну, динамічну, гіпердинамічну та історичну. Вимірюючи статичну ефективність, економічні витрати і економічні результати вивчаємо в дещо «зрізаному» вигляді. Вимірюючи квазидинамічну, динамічну чи гіпердинамічну ефективність, економічні результати є більш повними. У статичній економіці є лише поточні економічні ефекти. Якщо умовно прийняти, що статична ефективність дорівнює одиниці (економічні витрати урівноважуються з економічними доходами, причому економічні витрати розглядаються як повні витрати, тобто включають нормальний прибуток як функцію підприємницьких здібностей), то квазидинамічна, гіпердинамічна і динамічна ефективності будуть більшими одиниці. Графічно цю ситуацію можна зобразити кривими (або прямими, якщо період аналізу короткотривалий чи гіперкороткотривалий), які на різну відстань відхиляються від бісектриси, побудованої за принципом зрівноваження економічних витрат і економічних доходів у статичній економіці, а з розширенням довжини лагу віддаляються від неї (рис. 1).

Гіпердинамічна економічна ефективність ще більше відхиляється від статичної економічної ефективності. Це відбувається тому, що навіть у гіпердинамічному інтервалі часу не всі економічні ефекти від певних економічних витрат проявляються в повному обсязі. Є підстави вважати, що економічні витрати вичерпуються лише в історичному контексті. Це дає нам підстави виділити ще такий тип економічної ефективності, як історична.

Зіставляючи послідовно поточні соціалізаційні витрати з соціалізаційним ефектом не

Умовні позначення:

- крива E_s – крива статичної ефективності;
- крива E_{kd} – крива квазидинамічної ефективності;
- крива E_d – крива динамічної ефективності;
- крива E_{hd} – крива гіпердинамічної ефективності.

Рис. 1. Криві квазидинамічної, динамічної і гіпердинамічної ефективності (варіант гіперкороткотривалого ринкового періоду)

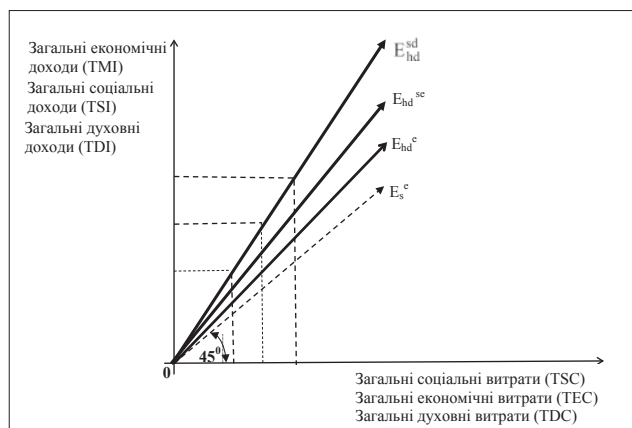
лише поточних, а й віддалених періодів часу, ми зможемо точно виміряти рівень соціалізаційної ефективності. У результаті ми виділяємо чотири типи соціалізаційної ефективності: статичну, динамічну, гіпердинамічну, історичну.

Далі поточні соціалізаційні витрати послідовно зіставляємо з соціалізаційним ефектом, що формується відповідно в короткотривалому, довготривалому, гіпердовготривалому та історичному періодах часу.

Перехід від статичної до динамічної, гіпердинамічної та історичної соціалізаційної ефективності означає одночасно, що ми переходимо від номінального до реального виміру цього параметра. Номінальний вимір – неточний, неповний, а реальний чи гіперреальний – навпаки, точний. Визначення реального рівня соціалізаційної ефективності базується на повному врахуванні як соціалізаційного ефекту, так і соціалізаційних витрат.

Точний вимір соціалізаційної ефективності повинен також передбачати врахування не лише власне економічного складника інтегрального соціалізаційного ефекту, а й соціально-економічного і соціально-духовного. Необхідність такого підходу до виміру інтегрального соціалізаційного ефекту зумовлена тим, що соціалізація впливає не лише на економічну, а й на соціально-економічну і соціально-духовну сфери мікроекономічних систем.

Соціальні й особливо соціально-духовні ефекти як результати певних економічних витрат є найвіддаленішими в історичній перспективі. Тому криві соціальної і соціально-духовної ефективності гіпердинамічного типу ще більше відхиляються вгору від кривої нормальної (одичної) ефективності (рис. 2).

Умовні позначення:

крива E_{hd}^{sd} – крива гіпердинамічної соціально-духовної ефективності;

крива E_{hd}^{se} – крива гіпердинамічної соціально-економічної ефективності;

крива E_{hd}^e – крива гіпердинамічної економічної ефективності;

крива E_s^e – крива нормальної економічної ефективності.

Рис. 2. Криві гіпердинамічної економічної, гіпердинамічної соціально-економічної, гіпердинамічної соціально-духовної ефективності (варіант гіперкороткотривалого ринкового періоду)

Отже, соціальні і особливо соціально-духовні наслідки соціалізаційних витрат часто проявляються за межами життя певного покоління і не беруться до уваги. Лише історичний контекст аналізу їх рівнів дає принципову можливість максимально точно їх визначити. Це дозволяє виявити точно рівень соціальної і соціально-духовної ефективності функціонування мікроекономічних систем.

Таким чином, перехід від номінального до реального виміру соціалізаційної ефективності повинен базуватися на врахуванні не лише інтегрального економічного соціалізаційного ефекту (за весь період часу, впродовж якого ще продовжує проявлятися соціалізаційний ефект поточних соціалізаційних витрат), а й соціалізаційного ефекту соціально-економічного і соціально-духовного порядку. Сучасна практика здебільшого базується на номінальній ідеології виміру рівня соціалізаційної ефективності.

Висновки. Ефективність соціалізації мікроекономічних систем визначається як співвідношення соціалізаційного ефекту і соціалізаційних витрат. Соціалізаційні витрати виступають як певний виток із загального грошового доходу і формуються в кожен конкретний момент часу. В результаті зіставлення в короткотривалому періоді поточного соціалізаційного ефекту з поточними соціалізаційними витратами отримуємо неточне або номінальне значення ефективності соціалізації, оскільки соціалізаційний ефект проявляється через певний лаг часу, який може бути доволі значимим. Реальне значення рівня ефективності соціалізаційних процесів отримуємо тоді, коли будемо зіставляти поточні соціалізаційні витрати з сумарним ефектом, який формується у віддаленій, гіпервіддаленій чи навіть історичній перспективі.

З метою точнішого виміру ефективності соціалізації необхідно враховувати сумарний економічний ефект, що формується в короткотривалому, довготривалому, гіпердовготривалому та історичному періодах часу. Для максимально точного виміру ефективності соціалізаційних процесів слід враховувати не лише економічну складову інтегрального соціалізаційного ефекту, а й соціально-економічну і соціально-духовну, оскільки соціалізація впливає не лише на продуктивну силу праці й капіталу, а й на соціально-матеріальний і соціально-духовний розвиток людини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Башнянин Г.І. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк. – Львів : ЛКА, 2008. – 502 с.
2. Башнянин Г.І. Ефективність капіталізації і лібералізації економічних систем в умовах ринкової транзиції: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський. – Львів : ЛКА, 2008. – 480 с.
3. Башнянин Г.І. Ефективність лібералізації економічних сис-

- тем кооперативного сектору економіки / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський, О.І. Дунас // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.12. – С. 198–206.
4. Інтегральна динамічна економічна ефективність соціалізації в контексті стратегічної соціальної політики держави [Електронний ресурс] / Г.І. Башнянин, Л.Я. Гончарук, Р.П. Підлипна, А.І. Тесля // Наукова конференція «Простір і час сучасної науки», 22–24.04.2013 року. – Режим доступу : <http://www.int-konf.org>.
  5. Масштабна капіталізацій на ефективність економічних систем / Г.І. Башнянин, О.О. Кундицький, А.А. Сельський, Ю.І. Турянський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.12. – С. 198–206.
  6. Башнянин Г.І. Метрологічні економічні системи: вступ у загальну теорію і методологію формування економічних параметрів / Г.І. Башнянин. – Львів : Новий Світ – 2000, 2005. – 1 083 с.
  7. Башнянин Г.І. Номінальна і реальна ефективність дерегуляції макроекономічних систем / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк, Р.П. Шевчик // Вісник Львівської комерційної академії. – Вип. 33. – Львів : Вид-во ЛКА, 2010. – С. 6–10. – (Серія «Економіка»).
  8. Основні типи капіталізаційних ефектів у різних ринкових періодах / Г.І. Башнянин, О.О. Кундицький, А.А. Сельський, Ю.І. Турянський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.8. – С. 172–177.
  9. Соціалізаційна ефективність економічних систем: поняття і її загальна формула / Г.І. Башнянин, Б.В. Кульчицький, Л.Я. Гончарук, А.І. Тесля // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 36. – С. 315–324.
  10. Гончарук Л.Я. Про основні інтерпретації та типи соціалізації економічних систем / Л.Я. Гончарук // Регіональна економіка. – 2000. – № 3. – С. 74–82.
  11. Гончарук Л.Я. Про соціалізацію економічних систем: проблеми природи та метрологічного відображення / Л.Я. Гончарук // Вісник Львівської комерційної академії. – Вип. 7. – Львів, 2000. – С. 249–255. – (Серія «Економіка»).
  12. Шевчик Б.М. Типологізація перехідних економічних систем / Б.М. Шевчик, Л.Я. Гончарук, Ю.І. Турянський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Вип. 4. – Львів : ІЕ НАН України, 2000. – С. 129–134.